

## ANTONÍN ŠVEHLA REDIVIVUS

Vladimír Dostál: *Antonín Švehla. Profil československého státníka. I. vydání New York 1989, II. vydání Státní zemědělské nakladatelství Praha 1990, 256 stran*

Antonín Švehla (1873—1933), československý státník světového formátu, první z mužů 28. října, tvůrce I. československé pozemkové reformy, blízký spolupracovník a přítel prezidenta Masaryka, představitel agrárního hnutí, přesvědčený demokrat, byl jednou z klíčových postav našich novodobých dějin.

Právě pro svou demokratičnost a zásadovost byl na indexu u všech následných totalitních režimů, nesmělo se o něm psát a jeho obrazy a sochy byly odstraňovány. A tak dochází k situaci, že již občané, kteří navštěvovali školu za protektorátu a později, získávali o Švehlovi jen minimální a zcela zkreslené informace.

Tato situace se změnila teprve nyní. Na jaře 1990 byla vytažena ze studny v Li-panech na Říčansku Švehlova socha, ukrývaná v ní přes 40 let, zrestaurována a 28. října 1990 slavnostně osazena. K této příležitosti vyšel sborník Na památku Antonína Švehly a záhy poté souhrnná Dostálova biografie.

Autor byl postaven před nesnadný úkol. Švehla nezanechal žádnou písemnou pozůstalost. Z pěti mužů 28. října (A. Švehla, dr. A. Rašín, dr. F. Soukop, dr. V. Šrobár a J. Stříbrný) čtyři zaznamenali zčásti nebo úplně svoje paměti. Jediný Švehla o tom nic nenapsal, naopak nepřál si vyzdvihování své osobnosti. Když psal Tomáš G. Masaryk Světovou revoluci, dal Švehlovi k vyjádření části jednající o poměru akce domácí a zahraniční. Masaryk o tom píše: „... žádal mne, abych ho nestavěl v popředí jako vůdce domácí politiky, a proto jsem v tom smyslu to a ono změnil“.

Švehla neuchovával ani vlastní projevy a podobné písemnosti, dochovalo se jich velmi málo. Odmítal jakékoliv osobní pocty, např. oslavy svých šedesátin prostě zakázal. Za jeho života mu nebyly stavěny pomníky, ale k jeho poctě vysazovány lípy na vesnických návších.

Proto již autoři, kteří se zabývali osobností Antonína Švehly za první republiky, si stěžovali na nedostatek pramenů. První Švehlův životopis autorů O. Frankenberg a O. Kubíčka: Antonín Švehla v dějinách Československé strany agrární zachycuje dílčí období do roku 1914. Cenná je též publikace Švehla ve fotografii se slovním úvodem. Fotografie uspořádala Švehlova dcera Helena, provdaná Černá (vyšlo v roce 1939). Švehlova osobnost lákala pro tvůrčí zpracování jeho přítele Karla Čapka. Čapek pomýšlel na knihu Hovory se Švehlou. K tomu však pro Švehlovo úmrtí nedošlo. Zůstala řada článků v Lidových novinách, které K. Čapek shrnul v publikaci Drobtý ze Švehlových hovorů (1935). Již za Švehlova života vydal Čapek ve Slavonic Review 1929 studii A representative Czech — Antonín Švehla.

Po Švehlově smrti vyšla řada nekrologů a vzpomínkových článků včetně vzpomínkového článku Masarykova a nekrologu v Times. Veškeré články končí s nástupem nacistické okupace. Od té doby nebyla plných padesát let Švehlovi věnována jediná monografická práce.

Dostálova biografie je tedy první souhrnnou prací o Švehlovi, zcela původní a tím záslužnější, že byla zpracována v zámorí, bez možnosti studia archivů v Československu. V Dostálově biografii se československému čtenáři dostává do rukou jednou z děl hojně exilové historické literatury. První vydání vydal v New Yorku Výkonný výbor republikánské strany v exilu. Autor sám je předsedou této strany v exilu, hlásí se tedy ke Švehlovu politickému odkazu. Ovšem studovat Švehlu znamená studovat české a později československé politické a hospodářské dějiny od roku 1908, kdy Švehla vstoupil na celonárodní politickou scénu jako poslanec českého zemského sněmu za okres Říčany-Jílové, do roku 1929, kdy jej z aktivity vyřadila dlouhodobá těžká nemoc. A právě tak postupoval autor knihy.

Dostálova kniha je vybavena fotografiemi, bohatým poznámkovým aparátem a přílohami, v nichž jsou otištěny některé doklady.

Autor čerpal z historické i politické literatury vydávané za I. republiky, z pová-

lečné historické marxistické literatury vydávané v Československu včetně edicí archivních pramenc, ze samizdatové i exilové literatury. Skupina citované exilové literatury je velmi pestrá. Jsou zde zastoupeny české historické práce vydávané v New Yorku, Torontu, Londýně i v Římě i některé anglicky psané práce vydávané v USA. Za všechny bych zde pro orientaci uvedla II. vydání Peroutkovy knihy Budování státu, vydávané v 70. letech v New Yorku, a Paměti literárního historika prof. dr. Václava Černého, vydané v Torontu v roce 1938.

Zvláštní pozornost si zaslouží literární pozůstalost prof. dr. Borovičky, uložená v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, z nichž autor čerpal hodně poznatků o Švehlových pracovních i lidských vztazích s prezidentem Masarykem.

Písemné materiály jsou vhodně doplněny údaji pamětníků, Švehlových současníků — příbuzných, přátel i spolupracovníků.

Vznikl tak zdařilý literární portrét, v němž ožívá postava státníka Antonína Švehly, promlouvá k současníkům a vytváří pandán k objevené a znovu instalované soše Antonína Švehla redivivus.

Švehlův životopis je rozdělen do četných kapitol, které můžeme rozčlenit do tří tematických okruhů: Švehlova činnost do roku 1918, za Československé republiky, osobní charakteristika státníka Švehly a jeho vztah k československým vůdčím osobnostem.

V prvních dvou částech sleduje autor Švehlův vývoj nejprve na pozadí historického vývoje agrárního hnutí, později již celé země a československého státu. Po vyličení historických podmínek vzniku agrárního hnutí v Čechách vstupuje Švehla na scénu v druhé kapitole, v níž je v krátkosti vyličeeno mládí syna hostivařského rolníka s nižší střední školou a odbornou školou hospodářskou, přemítavého samouka s všestrannými zájmy. Ve dvaceti letech založil tělocvičnou jednotu Sokol v Hostivaři, v níž po léta pracoval — nejprve jako cvičitel, později jako starosta.

Po krátkém období hledání politického programu, s kterým se ztotožnil, zakotvil v roce 1900 definitivně v nově vzniklé agrární straně (založené v roce 1899).

Švehla nenáležel přímo k zakladatelům agrární strany, avšak vtiskl jí svou tvář. Byl to on, kdo proměnil původní malou, zájmově omezenou stranu středních a velkých rolníků v masové politické hnutí, které spojovalo veškeré sociální vrstvy na vesnici a mělo nosný program sociální a kulturní.

V popředí Švehlova zájmu byl tisk a zemědělské vzdělání. Jako předseda Tiskařského a vydavatelského družstva rolnického se zasloužil o založení deníku Venkov a dalších agrárních listů i o zřízení vlastní tiskárny a nakladatelství.

Zvláštní kapitolu věnoval autor řepařskému boji, v němž Švehla proslul jako osvědčený obhájce rolníků-pěstitelů cukrovky proti cukrovarnickým kartelům, které zaváděly rajonování působnosti jednotlivých cukrovarů a tím umožňovaly monopol a diktát cen. Po několik let trval Švehlův boj s kartely v čele Ústřední jednoty řepařů, než jej dovedl do vítězného konce (1910).

Jeho politika byla veskrze úspěšná. Po svém zvolení za poslance vstupoval v roce 1908 na půdu zemského sněmu v čele poslaneckého klubu agrárního jako nejsilnější české politické strany. Od roku 1909 se stal předsedou výkonného výboru agrární strany a zůstal jím až do své předčasné smrti.

Zvolení do českého zemského sněmu se stalo mezníkem ve Švehlově politické činnosti, zde vstoupil na scénu celonárodní politiky. Od roku 1913 byl předsedou Svazu českých zemských poslanců, proslul zejména v národních bojích, jeho činnost nabyla již celonárodního významu.

Autor věnoval velkou pozornost Švehlově činnosti za první světové války, kdy byl Švehla v čele domácího hnutí odporu a byl i ve stálém styku s představiteli zahraničního odboje. V hospodářské sféře působil v čele Hospodářské rady pro zamezení vývozu potravin z českých zemí a proti lichvě. Byl jedním z budovatelů organizace České srdce, která přinášela pomoc českým dětem, strádajícím za války.

Jako místopředseda Národního výboru byl v čele pěti mužů, kteří 28. října 1918 provedli nekrvavý státní převrat, kterým vznikla Československá republika.

Období Švehlovy činnosti za první republiky náleží k nejpropracovanějším partiím knihy. V ní vystupuje Švehla již jako vyzrálý státník a nejbližší spolupracovník prezidenta Masaryka při realizaci vnitrostátní politiky. V první československé vládě převzal Švehla ministerstvo vnitra jako klíčovou pozici pro stabilizaci nového státu. Nový československý stát převzal rakouský správní aparát, který bylo třeba demokraticky přetvořit. Již v prvním roce svého působení se Švehlovo ministerstvo vnitra zasloužilo o vybudování armády a četnictva a o přípravu pro parlamentní projednání základních ústavních zákonů a volebních řádů jak do obcí, tak do Národního shromáždění. Šveh-

la se osobně podílel na tvorbě ústavy z roku 1920. V těžké hospodářské i sociální poválečné situaci dokázal ministr vnitra zachovat uměřenost, policie ani vojsko nikdy nezaútočily proti demonstrantům. Švehlovy hospodářské rady převzaly kontrolu veřejného zásobování.

Švehlův demokratický a sociální program symbolizovali přejmenování agrární strany na republikánskou stranu československého venkova. Největším Švehlovým sociálním činem byla první pozemková reforma. V přídělovém zákoně z roku 1920 prosadil Švehla parcelaci převážně většiny zabrané velkostatkářské půdy ve prospěch rolníků a vesnických bezzemků proti pojetí sociální demokracie, která bylo pro družstevní formu přídelu. Provádění pozemkové reformy řídil Státní pozemkový úřad, jehož vedení bylo rovněž v rukách Švehlovy agrární strany.

V souvislosti se Švehlovou sociální politikou byly zřizovány na venkově Domoviny domkářů a maloročníků jako odborové organizace, které též přijímaly přihlášky o přídel půdy. Švehlova demokratická a sociální politika získala pro republikánskou stranu venkov, což se projevilo i ve volebních výsledcích, zejména v parlamentních volbách v roce 1925, kdy se dostala na první místo.

V politice kladl Švehla zájmy celonárodní nad zájmy stavovské. V praxi realizoval masarykovskou vnitřní politiku v koaliční spolupráci se socialistickými a občanskými stranami. V letech 1922 — 1928 byl třikrát premiérem.

Zvláštní postavení ve společenském dění dvacátých let zaujímala mimoparlamentní Pětka — autor biografie ji nazval dirigentem politického života. Vznikla počátkem roku 1921, když prezident Masaryk vážně onemocněl, a tvořili ji vůdcové pěti hlavních českých politických stran: obou socialistických, republikánské, národně demokratické a lidové. V Pětce se probíjávalo řešení politických a správních úkolů a připravovaly se návrhy zákonů pro parlament. Vůdčí osobností Pětky byl opět Švehla.

Z Švehlovy iniciativy vzniklo v Praze Mezinárodní Agrární Bureau pro mezinárodní spolupráci členských zemědělských stran. Do této mezinárodní organizace, která vydávala Bulletin ve francouzštině, byla zapojena řada evropských zemí. Švehla byl jejím zakladatelem a prvním předsedou.

A tak se rýsuje v biografii literární portrét Antonína Švehly, realistického státníka, politického režiséra vnitřní československé politiky. Švehlovým velkým diplomatickým úspěchem v roce 1927 bylo získání představitelů slovenské lidové strany i sudetských Němců do vlády.

V letech 1929—1933 byl Švehla trvale nemocen, až své chorobě nakonec podlehl (12. 12. 1933). Byl pohřben podle svého přání jako hostivařský rolník na hostivařském hřbitově.

Švehlův literární portrét dokresluje kapitoly věnované Švehlově osobnosti v pojetí současníků. Zvláště výstižně charakterizuje a dokládá vztah Masaryk — Švehla, jejich dlouholetou spolupráci a hluboké přátelství. Neméně krásné přátelství jej poutalo s Karlem Čapkem, který Švehlu literárně ztvárnil a nám přiblížil jako státníka i jako člověka. Poněkud komplikovanější byl vztah Švehla — Beneš, jenž prošel dosti složitým vývojem. Jeho příčiny spatřuje autor v diametrální povahové odlišnosti obou státníků.

Autor se nevyhýbá ani kritickým či negativním hodnocením Švehly nebo jeho jednotlivých skutků. Dostálova biografie vychází jako první komplexní dílo o Švehlovi. Jistě časem při dalším zpracování problematiky československých dějin první republiky se poznatky o Švehlovi ještě prohloubí, ale k tomuto základnímu dílu se budou historikové vždy vracet.

Pro naše genealogy se naskytá aktuální problém vypracování Švehlova rodokmenu, který by jistě přinesl hodně zajímavých poznatků o jeho rodovém původu. Rovněž by bylo žádoucí získat ještě více informací o jeho mládí, i když právě zde jsou dosavadní známé pramenné zdroje velmi chudé.

*PhDr. ing. Jaroslava Honcová, CSc.*